

Stanovisko Vysokoškolského odborového svazu k materiálu MŠMT

Principy změn financování vysokých škol

(pro předporadu ČMKOS 3. 3. 2016)

K předloženému materiálu obecně:

Vysokoškolský odborový svaz (VOS) oceňuje předložení materiálu plénu RHSD jako první krok k řešení dlouhodobě existujícího a stále vážnějšího problému financování vysokých škol. VOS také vítá návrh na vznik pracovní skupiny pro přípravu nového modelu financování vysokých škol a podpoří práci této skupiny vysláním kompetentních zástupců.

Stalo se už bohužel tradicí, že problémy vzdělávacího systému a jeho financování zejména, nejsou veřejností a strukturami politiky, napříč politickým spektrem, vnímány jako záležitosti prvořadého významu pro ekonomický a společenský vývoj v zemi. Pokusy o jejich řešení, vzdor úctyhodnému množství programových a koncepčních dokumentů, přicházejí proto až ve chvíli, kdy disproporce systému překročí kritickou mez a hrozí vážnými poruchami funkce. Za těchto okolností jsou pak často přijímána sanační řešení krátkodobého charakteru, která nemohou zajistit potřebnou stabilitu vzdělávacího systému dlouhodobě. V tomto smyslu je třeba každý pokus o systémové řešení přivítat.

K analytické části materiálu:

Analytická část dokumentu správně rozebírá současný neutěšený stav, charakterizovaný setrvalým poklesem výdajů na základní činnost vysokých škol. Zkušenost VOS dokonce ukazuje na některé mimořádně nepříznivé důsledky: dochází např. k nepřímým dotacím výukové povinnosti akademických pracovníků, kteří v rozporu s pracovní náplní odpovídající projektovému financování výzkumné činnosti jsou využíváni k běžné výuce. Školy jsou ovšem k těmto manévřům nuceny poklesem institucionální části rozpočtu. Daleko horší je situace těch škol a fakult, které jsou na příspěvku od státu závislé ve větší míře, než školy technických a přírodovědných orientací, které mají významnější příjmy z vlastní činnosti. Zde, jak materiál MŠMT správně ukazuje, hrozí destruktivní efekty na školách vychovávajících učitele, středního zdravotnického personálu, pracovníky sociálních služeb atd. Některé z těchto typů škol mohou v důsledku redukce akademického personálu mít vážné problémy s akreditací studijních programů.

Novela vysokoškolského zákona, která má v krátké době nabýt účinnosti, rovněž vystaví školy potřebě vytvářet systém kontroly kvality a jejího řízení v rámci nového pojetí akreditací, což se neobejde bez nezanedbatelných personálních nákladů, stejně jako nárůst administrativní zátěže vyvolaný novou ekonomickou legislativou.

Dokument rozebírá rozpočtovou situaci ve 4 okruzích (vyjma programového financování): 1) institucionální část rozpočtu – 80% objemu, 2) sociální záležitosti studentů – 11% objemu, 3) rozvoj vysokých škol – 6% a konečně 4) mezinárodní spolupráce a ostatní – 2% objemu. Podrobnější rozbor uvedených položek vede ke zjištění, že tento systém vykazuje všechny znaky nouzového financování, zejména když uvážíme, že téměř 80% institucionálních prostředků jde na mzdy a související výdaje. Zcela tristní je situace v oblasti stipendií a to zejména stipendií doktorandů, jejichž sociální podmínky jsou demotivující a v přímém rozporu s kap. 7, odst. 7.5 programu vlády, jak je uveden v koaliční

smlouvě. Neméně problematická je mezinárodní spolupráce uskutečňovaná za méně než uvedená 2%. Internacionalizace a mobilita je přitom naprosto zásadním prostředkem udržení kvality na mezinárodně srovnatelné úrovni. Školy přitom nejsou konkurenceschopné na domácím trhu práce, o mezinárodním nemluvě.

Pokles reálných výdajů na vysoké školy ve výši 17% v letech 2008 až 2014, jak je uveden v předloženém materiálu, je tristní. Podle údajů ČKR současné výdaje na jednoho studenta ani nedosahují úrovně roku 2008 bez inflace a poměr výdajů na veřejné vysoké školy ve vztahu k HDP v roce 2016 poklesne o 0,45%. Tento vývoj prakticky blokuje jakoukoli snahu o diferenciaci škol prostřednictvím kvalitativně orientovaných rozpočtových kritérií.

Pro VOS je zcela nepřijatelný vývoj objemu rozpočtových prostředků, který neumožňuje růst mezd odpovídající růstu platů ve státním sektoru.

K návrhu změn financování vysokých škol-příprava

Zcela souhlasíme s názorem členů Reprezentativní komise MŠMT, že pokud nebude garantován přiměřený nárůst prostředků v ukazateli vysoké školy, postrádají diskuse o změnách modelu financování smysl. Jsme ale, jak už bylo uvedeno, ochotni se účastnit práce skupiny pro přípravu nového modelu financování.

S ohledem na pokles rozpočtu do roku 2014 v materiálu MŠMT uvedeném, musíme považovat deklarovanou nepodkročitelnost úrovně roku 2014 za zcela nouzové opatření vyvolané požadavkem snižování deficitu státního rozpočtu. V tomto ohledu považujeme jeho zachování v horizontu roku 2020 za těžko přijatelné a zejména odporující principu podpory podle výkonu a kvality. Vedle této výhrady VOS podpoří snahu MŠMT o zavádění prvků víceletého financování, podporující koncepční a strategické rozhodování vysokých škol.

K tezí principů změn financování vysokých škol

Považujeme za nezbytné připomenout, že jakýkoli pokus o vznik efektivního a transparentního modelu financování vysokých škol nemůže být úspěšný bez výrazné politické podpory, která se opírá o širší podporu společenskou a to je hlavní důvod, proč VOS vítá předložení návrhu na půdu sociálního dialogu. Je zcela zřejmé, že se v této souvislosti nelze vyhnout dvěma základním otázkám, jak na ně upozornil rektor UK a předseda ČKR: 1) jaký podíl určité věkové kohorty středoškoláků má vstupovat do systému terciálního vzdělávání a 2) jakou kvalitu vysokého školství bude společnost požadovat a bude ochotná také financovat. Povaha politických odpovědí na tyto základní otázky určí v nedaleké budoucnosti nejen konkurenceschopnost hospodářství ale také kvalitu života lidí a v širším smyslu kulturu země.

Vedle stabilizace rozpočtové situace vysokých škol, byť podle našeho názoru na málo ambiciózní úrovni roku 2014, je nezbytné, aby nový model financování byl v zásadě akceptovatelný na širší politické bázi a tak dlouhodobě udržitelný. Jednou z příčin současného málo radostného stavu je nestabilita strategií, které jsou příliš svázané krátkodobými politickými zájmy.